

Pietro Canonica'nın Ankara Etnografya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Anıtı ve Basına Yansımaları

Pietro Canonica's Equestrian Atatürk Monument in Front of The Ankara Museum of Ethnography and Its Reflections in Press

Halil ÖZYİĞİT*

Özet

Türk heykel sanatının Cumhuriyet'in ilanına müteakip ivmelendiğini söyleyebiliriz. Bu ivmelenme hareketinde öncü rolü anıt heykeller üstlenir. Cumhuriyet Türkiye'sinin Atatürk'ü temsil eden ilk heykeli Sarayburnu'nda dikilen "Atatürk Anıtı" (3 Ekim 1926) olur. Bu eseri "Konya Atatürk Anıtı" (29 Ekim 1926) ve Ankara Etnografya Müzesi önüne dikilen "Atatürk Anıtı" (4 Kasım 1927) takip eder. Bu bağlamda Ankara Etnografya Müzesi önüne dikilen "Atatürk Anıtı" Cumhuriyet Türkiye'sinin açılışı yapılan üçüncü anıt heykeli olur. Aynı gün öğlen saatlerinde açılan Ankara Zafer Alanı Atatürk Anıtı/Mareşal Üniformalı Atatürk Anıtı (4 Kasım 1927) giderek yaygınlaşacak olan Atatürk heykellerinin öncüleri arasındaki yerini alır. İçindet heykelleri, Ankara'da Hakimiyet-i Milliye Meydanı'na (Ulus) "Zafer Anıtı" (24 Kasım 1927) ve "Taksim Cumhuriyet Anıtı" (9 Ağustos 1928) gibi ülkenin yakın tarihinin sembollerini içinde barındıranlar izler.

1926'da başlayan Atatürk temalı anıt heykellerinin ilk örneklerinde yabancı heykeltıraşların imzalarını görmekteyiz. Zaman zaman Türk heykeltıraşlar ile birlikte çalışan bu yabancılar arasında, İtalyan Pietro Canonica, Avusturyalı Heinrich Krippel, Anton Hanak ve Josef Thorak anılabilecek isimlerdir. Cumhuriyet Türkiye'sinde yapılacak ilk anıt heykel için temas kurulan isim Heinrich Krippel olur. Bu sanatçıyı İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica izler. Canonica'nın ülkemizde üstlendiği ilk heykel işi Ankara Etnografya Müzesi önüne yapılmasına karar verilen "Atatürk Anıtı" olur. Canonica'nın Anıt heykelleri dışında hazırlamış olduğu bir Atatürk büstü ise çoğaltılarak ülkenin dört bir yanında seçkin mahallerde yer almıştır.

Bildiride İtalya'nın önemli heykeltıraşlarından olan ve dünyanın pek çok ülkesinde heykelleri olan Pietro Canonica'nın Türkiye'de yapmış olduğu ilk anıt olan Ankara Etnografya Müzesi önündeki "Atatürk Anıtı"nın inşa serüveni irdelenecektir. Özellikle dönemin süreli yayınlarını merkeze alarak yürütülecek olan çalışmada, halkta yarattığı heyecana tanık olmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Anıt Heykel, Heykel, Pietro Canonica, Süreli Yayınlar, Ankara*

* Doç. Dr. Halil ÖZYİĞİT, Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Denizli, hozyigit@pau.edu.tr

Abstract

We can say that Turkish sculpture art gained momentum after the declaration of the republic. Pioneers of this momentum are monumental sculptures. “Ataturk Monument” that was erected in Sarayburnu (October 3rd, 1926) becomes the first monument that portrays Atatürk. This monument is followed by “Ataturk Monument in Konya” (October 29th, 1926) and “Ataturk Monument” that was erected in front of the Ankara Museum of Ethnography (November 4th, 1927). In this context, the monument in front of the Ankara Museum of Ethnography becomes the third monumental sculpture of Republican Turkey. “Ankara Monument of Atatürk in Victory Square/Monument of Atatürk in Field Marshall Uniform that was opened the same day (November 4th, 1927) becomes one of the pioneering works among the Atatürk sculptures that will become widespread. These monuments are followed by other monuments that include the symbols of Türkiye’s near past, such as “Monument of Victory (November 24th, 1927) in Ankara’s Sovereignty of People Square/Nation Square and “Taksim Monument of the Republic (August 9th, 1928)”.

Foreign sculptors’ signatures can be seen in early examples of Atatürk themed monumental sculptures that started to be made in 1926. Among those foreign sculptors that worked in collaboration with Turkish sculptors, Italian Pietro Canonica, Austrians Heinrich Krippel, Anton Hanak and Josef Thorak can be mentioned. The first person to be contacted to create the first monumental sculpture of Republican Türkiye was Heinrich Krippel. Krippel is followed by Italian sculptor Pietro Canonica. Canonica’s first work in Türkiye is “Monument of Atatürk” which was decided to be put on display in front of the Ankara Museum of Ethnography. Apart from Canonica’s monumental works, a bust of Atatürk prepared by him was copied and placed in distinguished neighborhoods across the country.

In this proceeding, the construction process of “Monument of Atatürk” in front of the Ankara Museum of Ethnography, the first work of famous Italian sculptor Pietro Canonica in Türkiye, whose works are displayed in many countries will be evaluated. In the study that will be carried out by especially focusing on the contemporary periodicals, we will try to witness the excitement it created in the public.

Keywords: *Atatürk, Monumental Sculpture, Sculpture, Pietro Canonica, Periodicals, Ankara.*

GİRİŞ

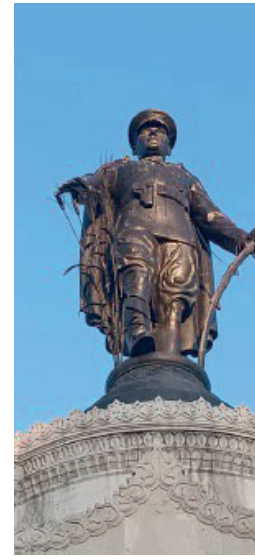
Cumhuriyetin ilanı sonrası hızla ülke geneline yayılan anıt heykel uygulamalarını iki grupta ele almak mümkündür. İlk grup yabancı heykeltıraşlar tarafından üretilenler, ikinci grup ise Türk heykeltıraşların çalışmalarıdır. Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda hızla anıt heykel uygulamalarının arttığını görmekteyiz. İlk örnekler yabancı heykeltıraşların elinden çıkmakla birlikte kısa sürede Türk heykeltıraşların alanda üstünlüğü göze çarpar. Heykelleri kent merkezlerine dikmek için adeta kentler arasında bir rekabet başlar. Heykellerin konusu ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK olur. ATATÜRK çoğunlukla ayakta, at üzerinde, sivil veya askeri kıyafetli olarak betimlenir. Salt figürlü kompozisyonların yanı sıra tematik heykel grupları da bu dönem üretimleri arasında karşımıza çıkar.

1. Yabancı Heykeltıraşların Yaptığı Anıt Heykelleri

Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından yapılan ve İstanbul Sarayburnu'na 3 Ekim 1926'da dikilen "Sarayburnu Atatürk Anıtı" Cumhuriyet'in ilk anıt heykeli olur. Bu anıtı yine Krippel'in yaptığı ve 29 Ekim 1926 tarihinde açılan "Konya Atatürk Anıtı" takip eder. Atatürk'ün vefatına kadar kronolojik sırayla, Pietro Canonica'nın Etnografya Müzesi Önündeki "Atlı Atatürk Anıtı" (4 Kasım 1927), Sıhhiye Zafer Alanındaki "Atatürk Heykeli" (4 Kasım 1927), İstanbul "Taksim Cumhuriyet Anıtı" (9 Ağustos 1928); Heinrich Krippel'in Ankara Ulus Meydanı'ndaki "Atlı Atatürk Anıtı" (24 Kasım 1927), Samsun "Atlı Atatürk Anıtı" (29 Ekim 1931); Pietro Canonica'nın "İzmir Atlı Atatürk Anıtı" (28 Temmuz 1932); Anton Hanak ve Josef Thorak'ın "Ankara Güven Anıtı" (1935) heykel grubu; Heinrich Krippel'in "Afyonkarahisar Zafer Anıtı" (24 Mart 1936) ve Ankara Sümerbank Önündeki "Atatürk Heykeli" (1938) olur. Atatürk'ün vefatına kadar 3 farklı yabancı heykeltıraş tarafından 10 anıt heykel üretilmiştir (G. Elibal 1973: 196-198, 200-201, 206-211; N. Berk-H. Gezer 1973: 47- 63; S. Tiğralı 1973: 24; H. Gezer 1984: 77-83, 85-91; M. Cezar 1986: 85; O. Taylan 1986: 89- 90; K. Osma 1996: 132-133; K. Osma 2003: 32-49, 64-74, 98-106; M. Çelebi 2006; Ü. Aylın Tekiner 2010: 69-108, 120-132; M. Çelebi 2014) (Görsel 1-7).

Görsel 1: Heinrich Krippel, Sarayburnu Atatürk Anıtı, 3 Ekim 1926 (<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/sarayburnu-ataturk-aniti/sarayburnu-ataturk-aniti-2/>)

Görsel 2: Heinrich Krippel, Konya Atatürk Anıtı, 29 Ekim 1926 (Özyiğit, 2023)

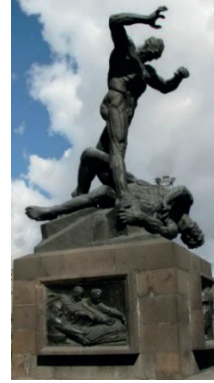
Görsel 3: Heinrich Krippel, Ankara Ulus Meydanı Atlı Atatürk Anıtı, 24 Kasım 1927 (Özyiğit, 2024)

Görsel 4: Heinrich Krippel, Samsun Atlı Atatürk Anıtı, 29 Ekim 1931 (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0d/Onur_An%C4%B1t%C4%B1.JPG)

Görsel 5: Anton Hanak ve Josef Thorak, Ankara Güven Anıtı, 1935 ([https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvenlik_An%C4%B1t%C4%B1#/media/Dosya:G%C3%BCven_Park_and_G%C3%BCven_Monument_\(The_Monument_of_Safety\),_1940_s_\(17060228996\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvenlik_An%C4%B1t%C4%B1#/media/Dosya:G%C3%BCven_Park_and_G%C3%BCven_Monument_(The_Monument_of_Safety),_1940_s_(17060228996).jpg))

Görsel 6: Heinrich Krippel, Afyonkarahisar Zafer Anıtı, 24 Mart 1936, (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/gezilecekler/zafer--utku-aniti>)

Görsel 7: Heinrich Krippel, Ankara Sümerbank Önündeki Atatürk Heykeli,1938
(<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturkun-sagliginda-yapilan-heykelleri/?pdf=3774>)

2. Türk Heykeltıraşların Yaptığı Anıt Heykeller

Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda başlayıp Atatürk'ün vefatına kadar olan süreçte Türk heykeltıraşlar tarafından üretilen anıt heykellere tanık olmaktadır. 1929-1938 yılları arasında Kenan Ali Yontuç, Nijad Sirel, Mahir Tomruk, Nusret Suman, Ali Hadi Bara ve Zühtü Müritoğlu gibi 6 farklı heykeltıraş tarafından üretilen anıt heykel ülkenin 18 farklı yerleşim yerindeki meydanlarda yerini alır (Anonim 1937: 13; N. Berk 1937: 27-28, 31, 51-52; N. Berk-H. Gezer 1973: 41,70,76,95,105; G. Elibal 1973: 226-231, 237-238, 243-245, 257- 258; Z. Müritoğlu 1974: 133; H. Gezer 1984: 69, 100, 103, 118, 124-125; K. Osma 1996: 131- 132; K. Osma 2003: 50-64, 75-97, 107-114; Ü. Aylin Tekiner 2010: 109-119, 133-138; D. Uzun Aydın 2014: 223; V. Çetintaş 2024) (Görsel 8-11).

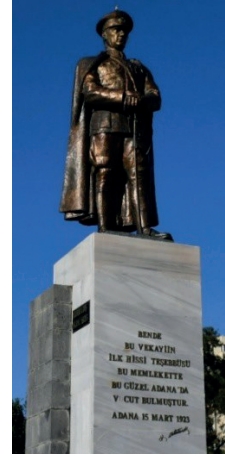
Görsel 8: Kenan Ali Yontuç, Kırklareli Atatürk Anıtı, 26 Aralık 1929 (https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:K_irkklareli_dingiloglu_parki_ataturk_aniti_01.jp)

Görsel 9: Nijad Sirel, Bursa Atatürk Anıtı, 29 Ekim 1931 ([https://tr.wikipedia.org/wiki/Bursa_Atat %C3%BCrk_An%C4%B1%C4%B](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bursa_Atat%C3%BCrk_An%C4%B1%C4%B))

Görsel 10: Ratip Aşir Acudoğu, Menemen Kubilay Anıtı, 1934 (<https://www.menemen.bel.tr/Sayfa/39/kubilay-olayi>)

Görsel 11: Ali Hadi Bara, Adana Atatürk Anıtı, 29 Ekim 1935 (http://www.adana.gov.tr/kurumlar/adana.gov.tr/Haberler/2016%20Y%C4%B1%C4%B1/10-EK%C4%B0M/28_%C3%87elenk/DSC_8071.JPG?mode=resize&width=1200)

3. Pietro Canonica'nın Hayatı ve Türkiye'deki Heykelleri

3.1 Pietro Canonica'nın Hayatı

Pietro Canonica 1869 yılında İtalya'nın Torino Kenti'ne bağlı Moncalieri'de doğar. Torino Albertina Güzel Sanatlar Akademisi'nde heykeltıraşlık eğitimi alan sanatçı hem ulusal hem de uluslararası sergilerde isminden söz ettirmiştir. 1922 yılında Roma'ya yerleşir ve Roma Belediyesi'nden tarihi Fortezzuola villasının kullanım hakkını alır. Sanatçı, 1959'daki ölümüne kadar burada yaşar ve çalışır. Günümüzde bu konut Pietro Canonica Müzesi olarak hizmet vermektedir. Heykeltıraşlık dışında müzisyen kimliği ile de bilinen sanatçı 5 lirik opera yazmıştır. Sanatsal yönleri güçlü heykelleri sadece İtalya'da değil Avrupa'nın pek çok ülkesinde ilgi gören sanatçının, Avrupa'nın ünlü devlet adamlarını yaptığı anıt ve büstlerde canlandırmıştır. Heykel sanatında bir döneme damga vuran Canonica, "Klasik Sanat" anlayışına sadık kalmıştır (H. Gezer 1984: 79; M. Çelebi 2014: 64-68; "Figure of Pietro Canonica", Erişim tarihi, 20 Ağustos 2024, https://www.museo-canonica.it/it/museo/figura_di_pietro_canonica)

3.2 Türkiye'de Pietro Canonica İmzalı Heykeller

Pietro Canonica'nın Türkiye'de 4 anıt heykel, 2 de büst uygulaması bulunmaktadır. Anıt heykelleri, Etnografya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Anıtı (4 Kasım 1927), Sıhhiye Zafer Alanındaki Atatürk Heykeli (4 Kasım 1927), Taksim Cumhuriyet Anıtı (9 Ağustos 1928), İzmir Atlı Atatürk Anıtı'dır (28 Temmuz 1932). Sanatçı yaptığı 2 büstünde ise Atatürk ve İsmet İnönü'yü betimlemiştir (Görsel 12-17).

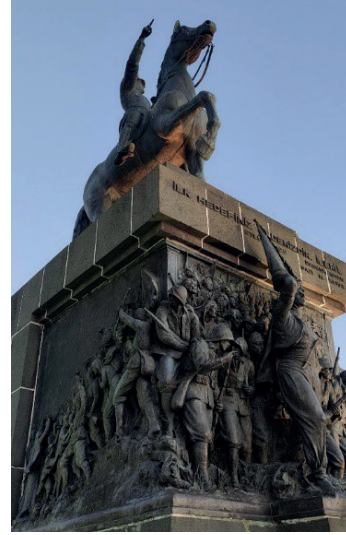
Görsel 12: Pietro Canonica, Etnografya Müzesi Önü Atlı Atatürk Anıtı, 4 Kasım 1927 (Özyiğit, 2024)

Görsel 13: Pietro Canonica, Sıhhiye Zafer Alanındaki Atatürk Heykeli, 4 Kasım 1927 (Özyiğit, 2024)

Görsel 14: Pietro Canonica, Taksim Cumhuriyet Anıtı, 9 Ağustos 1928 (Özyiğit, 2022)

Görsel 15: Pietro Canonica, İzmir Atlı Atatürk Anıtı, 28 Temmuz 1932 (<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/aturk-aniti-izmir/#17.1/38.428803/27.134422>)

Görsel 16: Pietro Canonica, Atatürk Büstü, 1927
(Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 17: Pietro Canonica, İsmet İnönü Büstü,
1927 (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

4. Atatürk Heykellerinin Uygulanması ve Pietro Canonica'nın Seçilmesi

Milli Marş, Zafer Abidesi ve Atatürk'ün heykellerinin yapılması gibi konular bir süredir basın gündeminde yer etmiştir. Bu tür ebedi eserlerin bir yarışma ile belirlenmesine karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda, Maarif Vekaleti tarafından Gazi'nin resim ve heykelleri için dünyanın en meşhur sanatçılarından davet edilmesi memnuniyetle karşılanmıştır. Hatta müsabaka yönteminin doğru bir netice vermeyebileceği vurgulanmaktadır. Yarışmalarda, başvurular içinden bir birinci seçilebileceği lakin bu eserin, tüm halkın asla beklentilerini karşılayamayabileceği dile getirilmektedir. Oysa ileride bir sanatçının vecd ve ilham ile ölümsüz bir eser ortaya koyabileceği vurgulanmaktadır (Anonim, "Gazimiz İçin Bir Heykeltıraş ve Ressamın Celbi Kararı" (6 Mart 1926). *Hakimiyet-i Milliye*).

Basının dile getirdiği hassasiyet göz önünde bulundurulmuş olmalıdır ki bir Sanayi-i Nefise Encümeni kurulur. Encümende Mimar Kemalettin, eski Darülfünun Emni İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), heykeltıraş İhsan (Özsoy), ressam İbrahim (Çallı), musikişinas Musa Süreyya, Cemal Reşit (Rey), İstanbul Müzeler Müdürü Halil (Edhem), tiyatro mütehasısı Muhsin Ertuğrul ve ressam Namık İsmail (Sebük) üye olarak görev yapacaktır (Görsel 18). Encümenin gündemdeki konuları görüşmek üzere 10 günlük bir seri toplantı yapması planlanmıştır. 4 Eylül 1926 Cumartesi günü Ankara'da planlanan ilk toplantısını Avrupa'da olan Halil Edhem ve Moskova'da olan Muhsin Ertuğrul olmadan Mimar Kemalettin'in başkanlığında gerçekleştirir (Anonim, "Sanayi-i Nefise Encümeni" (3 Eylül 1926). *Hakimiyet-i Milliye*).

Görsel 18: Sanayi-i Nefise Encümeni (Hakimiyet-i Milliye)

Sanayi-i Nefise Encümeni'nin Mimar Kemalettin Bey başkanlığında 6 Eylül Pazartesi günü yapılan görüşmelerine ressam Namık İsmail, Çallı İbrahim, İsmail Hakkı, heykeltıraş İhsan, Musa Süreyya ve Cemal Reşit katılır. Bu toplantıda Mustafa Kemal'in heykellerini yapacak isim olarak İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica belirlenir (Görsel 19). Aynı toplantıda MilliArma'nın tespiti için de bir komisyon oluşturulur. Bu komisyonda, Büyük Millet Meclisi Reisi Kazım (Özalp) Paşa, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü (Aras), Müdafaa-i Milliye Vekili Recep (Peker), Maarif Vekili (Mustafa) Necati, Sanayi-i Nefise Encümeni'nden Mimar Kemalettin, Heykeltıraş İhsan (Özsoy), Namık İsmail, İbrahim (Çallı), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) ile Talim ve Terbiye Reisi ve Türk Hars heyetinden bir kişi bulunacaktır. Komisyon, biri at üzerinde, biri ayakta ve biri büst olmak üzere 3 heykelin yapılmasını kararlaştırır. Aynı komisyon Gazi'nin resimleri için Fransız ressam Lucien Simon (1861-1945) isminde mutabık kalır (Anonim, "Gazimizin Heykel ve Resmini Yapacak Sanatkârlar Getiriliyor" (7 Eylül 1926). *Hakimiyet-i Milliye*).

Görsel 19: Pietro Canonica (Hakimiyet-i Milliye)

İtalyan sanatçının yeteneği komisyonunda gözünden kaçmamış ve heykellerin yapımında Pietro Canonica ismi belirlenmiştir. Bu tercihin Canonica'nın sanatsal yetisine bağlı bir karar olduğu İtalyan *Il Popolo di Italia* isimli gazetede kaleme alınan ve 15 Şubat 1927 tarihinde *Hakimiyet-i Milliye*'de tercümesi yayınlanan yazıda da vurgulanmaktadır:

“...bugünkü Türk milleti Garbileşti, Mustafa Kemal'ebir milli minnettarlık abidesi rekzetmeyi arzu ediyor ve bunun Ankara'da yükselmesini istiyordu. Müsabaka açıldı ve bütün dünya sanatkârları tarafından arzu edilen projeler tetkik komisyonuna yağmaya başladı. Bir gün hiçbir tavsiyenameye haiz (ihtiyaç) olmadan ancak kendi kıymeti sayesinde Canonica bu abideyi yapmaya memur edildi” (Anonim, “Cannonica'nın İhtisası” (15 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

4.1 Pietro Canonica'nın Türkiye'ye Gelişi

Sanayi-i Nefise Encümeni tarafından Gazi'nin heykelini yapmak için belirlenen Pietro Canonica'nın 24 Ekim 1926 tarihli bir habere göre İstanbul'a geldiğini öğreniyoruz. Gazeteye kısa bir beyanat veren Canonica, büyük bir şahsiyetin heykelini yapmaktan muvaffak olması durumunda duyacağı şerefin sadece kendisini değil, İtalyan halkı ve Mussolini'yi de onurlandıracağını ifade eder (Anonim, “Gazimizin Heykelini Yapacak Sanatkarın Beyanati” (24 T. Evvel 1926). *Hakimiyet-i Milliye*).

İtalyan heykeltıraş İstanbul'un ardından 7 Kasım tarihinde trenle Ankara'ya Gazi'nin büstünü hazırlamak için geçer (Anonim, “Sanatkâr Canonica Şehrimizde” (8 T. Sani 1926). *Hakimiyet-i Milliye*). Hızla Çankaya'da büstün hazırlıklarına başlayan sanatçı, 17 Kasım tarihinde büst üstündeki çalışmalarını büyük oranda tamamlar ve eksiklerini gidermek için büstü İtalya Büyük Elçiliği'ne götürür (Anonim, “Gazimizin Heykeli” (17 T. Sani 1926). *Hakimiyet-i Milliye*). Ankara'da kaldığı bu kısa süre içinde sadece Atatürk'ün değil, İsmet İnönü'nün de bir büstünü yapan sanatçı, bu temsili modelden

Ankara heykellerinin kaidelerindeki levhalarda yararlanmayı hedeflemiştir. 24 Kasım sabahı Ankara'dan İzmir'e geçen sanatçı, burada bazı incelemelerde bulunduktan sonra heykellerin geri kalan işlerini tamamlamak için Roma'ya hareket edecektir (Anonim, "Heykeltıraş Canonica" (25 T. Sani 1926). *Hakimiyet-i Milliye*). Canonica 30 Ocak 1927 tarihinde İtalya'dan gönderdiği bir mektupla çalışmalarını hakkında bilgiler paylaşır. Zafer Meydanı'na dikilecek ayaktaki Gazi heykelini "*en iyi eseri*" olarak tanımlamaktadır. Atlı heykeli Mayıs'ta Türkiye'ye getireceği bilgisini veren sanatçı "*kaide inşası için projeleri gönderdiğini ve derhal başlanması gerektiğini*" ifade etmektedir (Anonim, "Büyük Gazimizin Heykeli" (19 K. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Canonica'nın uzmanlığına dair bir tercüme yazısı 15 Şubat 1927 tarihinde Hakimiyet-i Milliye'de kaleme alınmıştır. Özgün metin İtalyan *Il Popolo di İtalia* Gazetesi'nde "*Gazi Mustafa Kemal nezdinde sekiz gün*" başlığı ile yayımlanmıştır.

Canonica'ya komisyonun belirlediği 3 heykele ilave olarak Taksim ve İzmir'e dikilecek 2 anıt heykel projesi işi daha verilir. Bu bilgi gazetede şu ifadelerle yer bulur:

"Canonica, hemen Ankara'ya gitti ve sefirimiz Orsini Baroni tarafından misafir edilmek üzere Türkiye'de 2 ay kaldı. 8 gününü gerek abidenin taslağında ve gerekse büstünden memnun kalmış olan Gazi Mustafa Kemal'in muhit-i samimiyetinde geçirdi. İtalyan heykeltıraşına Ankara'da dikilecek olan at üzerindeki büyük heykelden başka İstanbul'da Taksim Meydanı'nda 4 sene evvel Türk milliyetperverlerinin zaferi şerefine dikilecek olan büyük abide ile İzmir için diğer bir abidenin imali tevdi olundu. Canonica'nın rekzedeceği heykeller İstanbul'da Avusturyalı heykeltıraş Krippel tarafından imal edilen abide istisna edilirse garbilemiş ve laikleşmiş Türkiye'de görünecek olan ilk heykellerdir" (Anonim, "Canonica'nın İhtisası" (15 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Pietro Canonica, İtalya'ya dönünce Mussolini tarafından da kabul edilir ve Atatürk'e dair izlenimleri hakkında bilgiler alınır (Anonim, "Canonica'nın İhtisası" (15 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

4.2 Atlı Atatürk Anıtı'nın Yeri

Atatürk heykellerini yapacak sanatçı belirlenmiş ve siparişi verilmiş olmakla birlikte nereye dikileceği belirlenmemiştir. 1927 yılı başından itibaren kentin hangi noktasına heykellerin dikileceği tartışmaları başlar. Atlı heykelin yeri konusunda 3 fikir tartışılır. Bunlardan ilki; heykeltıraş Canonica tarafında öne sürülür. Sanatçıya göre müze önündeki sırtın üzerinde oluşturulacak kavisli bir mekâna anıt tatbik olunmasıdır. İkinci görüşe göre Evkaf Mahallesi ile Millet Meclisi bahçesinin köşesine dikilmesidir. Bu konuda Canonica'nın çekinceleri söz konusudur. Çünkü bu noktanın hemen birkaç yüz metre yukarısında Heykeltıraş Heinrich Krippel'in Atatürk Anıtı yapılıyordu ve bu yakınlık iki heykelin sürekli karşılaştırılmasına neden olacaktı. Üçüncü görüş ise Yenişehir'deki meydana dikilmesidir (Anonim, "İki Heykelin Yeri" (20 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Her üç fikrinde ciddi bir süzgeçten geçirilmesi gerektiği, artıları ve eksileri kısaca değerlendirilir. Özellikle başkentin 5-10 sene gibi kısa bir süre için nüfusunun hızla artacağı fikri üzerinde durularak, meydan olgusunun doğru değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılır. Yaklaşık elli bin kişinin toplanabileceği büyüklükte mekanlar olarak tasarlanması gerektiği, daha şimdiden çocuk oyun alanına benzeyen mekanların planlanarak genişletilmesi gerektiği okuyucuyla paylaşılır. Hatta yarımlar düşünülerek şimdiden 2-3 yeni meydan için yer belirlenmesi ve bütçeden pay ayrılması belediye yetkililerine tavsiye edilir (Anonim, "İki Heykelin Yeri" (20 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Heykellerin dikileceği yerler konusunda henüz kesin bir fikrin oluşmadığı söylenebilir. Atlı heykel için Yenişehir’de oluşturulacak bir meydan telaffuz edilmeye devam edilirken, ayaktaki heykel için İstasyon Caddesi’nin (Günümüzde 1. ve 2. Meclis önünden geçen Cumhuriyet Caddesi) Evkaf Evleri veya İncesu Caddesi ile kesiştiği köşe konusuna devam etmektedir (Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (22 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, “Sanatkâr Canonica Gazimizin Heykellerini Hazırlıyor” (28 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Heykeller Ankara’ya geldikten sonra dikileceği yerler yavaş yavaş şekillenmeye başlar.

Atlı heykel için Etnografya Müzesi önü belirlenir. Ayakta olan heykel için Yenişehir’de Gazi Caddesi üzerinde belirlenecek bir meydana; büst için ise Büyük Millet Meclisi giriş kapısı geçildikten sonra belirlenecek bir mevkiye dikilmesine karar verilir (Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (18 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Atlı ve ayakta olan heykeller için Cumhuriyet Bayramı’nda açılması hedeflenmiş ve dikileceği yerler belli olan eserlerin kaidelerinin inşasına Belediye tarafından başlanmıştır. Gazete iki heykelin dikileceği yerlerin kesin olarak belirlendiğini söylemesine rağmen bir karışıklığa imza atmıştır. Haberde Atlı Heykelin Yenişehir’deki Gazi Caddesi üzerindeki meydana, ayaktaki heykelin ise yeni müze binası önüne dikileceği bilgisini vererek her iki heykelin yer bilgisinde bir yanlışlık yapmıştır. Kaidelerin üzerinde yer alacak mermer ve tunç aksamların inşası bizzat Canonica tarafında takip edilecektir (Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (23 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

4.3 Atlı Heykelin Yapımı ve Türkiye’ye Getirilmesi

Heykellerin imal süreci ile ilgili ilk bilgilere 1927 Ocağında çıkan haberde rastlamaktayız. Canonica’ya dayandırılan habere göre heykeller Mayıs sonunda ülkemize gelecektir (Anonim, “Büyük Gazimizin Heykeli” (19 K. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Canonica’nın hazırladığı heykelleri tetkik için komisyondan bir delegenin İtalya’ya gönderilmesine karar verilir. Şayet heykelin yapım süreci başarılı bulunursa ödemelerin 2. taksitinin derhal yapılmasına onay verilecektir. Sanatçının Nisan sonunda ülkemize geleceği bilgisi okuyucuyla paylaşılmaktadır (Anonim, “Gazimizin Heykeli” (24 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Heykellerin Mayıs sonuna yetişeceği şeklindeki bir başka haber Mart ayı sonlarında çıkar. Herkesin merakla beklediği heykellere dair ilk görüntü de bu sayıda çıkar. Anıt heykelin önemli bir parçası olan atın baş kısmı ile meşgul olan Canonica’nın resmi, eserin cesameti hakkında önemli bilgiler vermektedir (Anonim, “Sanatkâr Canonica Gazinin Heykelini Hazırlıyor” (28 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*) (Görsel 20).

Görsel 20: Pietro Canonica Heykeli Yaparken (Hakimiyet-i Milliye)

Heykellerin yapımı devam ederken, seyahat için Avrupa'da bulunan Maarif Vekili Necati Bey Roma'ya uğrar ve Canonica'yı ziyaret eder. Necati Bey bu ziyareti ile bizzat heykellerin yapım sürecine tanıklık etmiş olur. Bu ziyaret vesilesi ile sanatçı heykellerin kaide projelerini Necati Bey'e teslim etmiştir. Heykelleri Mayıs sonuna kadar teslim etmeyi hedefleyen Canonica kaide inşaatlarına derhal başlanması hususunda talebini de yetkililere iletmiştir (Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (22 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Atlı heykelin Türkiye'ye geliş süreci de basın tarafından yakından takip edilir. Canonica'nın atlı heykeli Mayıs'ın 20'sinde Ankara'ya getireceği ilk teslim bilgisi olarak öne çıkmaktadır. Heykelin Mayıs'ta getirilmeden önce kaidesinin belediye tarafından tamamlanacağı bilgisi okuyucuyla paylaşılmaktadır (Anonim, "Gazimizin Heykeli" (28 Nisan 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Heykelin Ankara'ya gelişini Mayıs ayının 20'sine yetiştirmez. 30 Mayıs tarihli habere göre Canonica heykelleri getirmek üzere İtalya'dan ülkemize doğru hareket etmiştir (Anonim, "Gazimizin Abidesi" (30 Mayıs 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Basında yer alan 7 Haziran tarihli habere göre heykeller 1-2 gün içinde Cenova vapuruyla İtalya'dan ülkemize gelecektir. Canonica'nın da heykeller ile birlikte ülkemize geleceği ve hızla Ankara'ya hareket edeceği bilgisi verilmektedir (Anonim, "Gazinin Heykeli" (7 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Beklenildiği gibi heykeller 9 Haziran'da İstanbul'a gelir. Sandıklar içindeki heykeller Ankara'ya gönderilmek üzere Haydarpaşa Tren Garı'na nakledilir (Anonim, "Gazimizin Heykeli" (9 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). 10 Haziran tarihli habere göre ise heykellerin 1-2 güne Ankara'ya gelmesi beklenmektedir. Lakin heykellerin İstanbul'dan Ankara'ya doğru ne zaman hareket nakledileceğine dair bir bilginin henüz ulaşmadığı okuyucular ile paylaşılmaktadır (Anonim, "Büyük Gazimizin Heykelleri Bu Günlerde Şehrimize Getirilecektir" (10 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

4.4 Heykelin Kaide ve Gövdesinin Uygulanması

4.4.1 Kaide

Kaidelerin projeleri Maarif Vekili Necati Bey'in Roma ziyareti sırasında bizzat Canonica tarafından verilir. Mermer kaidenin Millî Mücadele ve Ankara'yı sembolize eden tunç plakalarla oluşturulması planlanmıştır (Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (22 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*) Kaidelerin inşası için Nisan sonu Mayıs başı gibi başlanması ve Mayıs bitmeden tamamlanması hedeflenmektedir (Anonim, "Gazimizin Heykeli" (28 Nisan 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Kaidesinde Sakarya Meydan Savaşı'na dair rölyeflerin yer alacağı nefis bir atlı heykel abidesi beklenmektedir (Anonim, "Gazi Reis-i Cumhuriyetimiz Heykelleri Önünde" (27 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Sanatkar kudretinin bir göstergesi olan eserin sahibi olan Canonica tarafından kaidelerin yapılması fikri olgunlaşır. Heykel kaidelerin bizzat sanatçı tarafında İtalya'da hazırlanması konusunda Belediye ile sanatçı arasında bir sözleşme yapılır. Maarif Vekaleti Sanayi-i Nefise Şubesi tarafından belirlenecek kaidenin modelleri sanatçı tarafından İtalya'da hazırlanacaktır. Kaidede bronz ve renkli mermerler kullanılarak oluşturulacaktır. Kaidenin 3 cephesinde yer alacak panoların muhteşimiyatı hakkında bilgiler de paylaşılır. Bu bağlamda kaidenin birinci yüzünde Sakarya Savaşı'nı anlatan rölyefler; ikinci yüzünde Ankara Kalesi; üçüncü yüzünde ise doğan bir güneş betimlenecektir. Her iki heykelin kaidesinin Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirilmesi beklenirken; atlı heykelin kaidesi için Şubat 1928'e kalabileceği de ifade edilmektedir (Anonim, "Gazi Reis-i Cumhuriyetimiz Heykelleri Önünde" (27 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (1 Temmuz 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Görsel 21: Heykelin Kaidesi Yapılırken (Hakimiyet-i Milliye)

Eylül ayı başlarında Atlı heykelin kaidesinin inşasına betonu dökülerek başlanır (Görsel 21). Canonica ile belediye arasında Cumhuriyet Bayramı'na kadar kaidenin sanatkâr aksamının inşası ve heykelin dikilmesi için sözleşme yapılır (Anonim, “Gazi Heykellerinin Kaideleri Yapılıyor, Cumhuriyet Bayramı'na Kadar Dikilecektir” (13 Eylül 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Pietro Canonica tarafından hazırlanan heykellerin kaideleri Ekim başında İtalya'dan İstanbul'a gelir. Kaidelerin Ankara'ya birkaç gün içinde ulaşması beklenmektedir (Anonim, “Gazi Heykellerinin Kaidelerinin Sanatkarane Aksamı” (4 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Ankara'ya kısa süre içinde ulaşan levhalarının anıtın kaidesine yerleştirilmesi için hummalı bir çalışma başlatılır (Görsel 22-27) Hatta işçiler gece ve gündüz vardiyalarına bölünerek, heykelin Cumhuriyet Bayramı'na yetişmesi için çalışmalar hızlandırılır (Anonim, “Sevgili Gazimizin Yeni Bir Heykeli Geldi” (11 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, “Büyük Gazimizin Heykelleri Ne Zaman Küşâd Edilecek” (27 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Görsel 22: Kaide Rölyef Plakaları (Ankara ve Güneşin Doğuşu), (Özyiğit, 2024)

Görsel 23: Kaide Rölyef Plakaları (Sakarya Savaşından Bir Sahne), (Özyiğit, 2024)

Görsel 24: Kaide Rölyefleri (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 25: Kaide Rölyefleri (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 26: Kaide Rölyefleri (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 27: Kaide Rölyefleri (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

4.4.2 Atlı Heykel

Canonica'nın eserinde ortaya koyduğu “Yeniden doğan bir milletin istiklal, zafer ve yükselişini sanki bir ferdiymiş gibi duyumsaması” basın tarafından takdir edilmektedir. Atlı Heykel, Gazi'nin şahsını ve yazdığı ihtişamlı destanların tunca dökülmüş hali olarak görülür. Gazi'nin kirpikleri arasından okun ucu kadar sert bakışlarını yakalamasındaki sanatkâr ruhu övülmektedir. Sanatçının adeta nefes alan bir heykel ortaya koyması övülmektedir. Heykelde doğan güneşin sırrını yakalamaya çalışan sert bakışlı gazi betimlenmiştir. Ona eşlik eden atın canlı, dizginlerini koparmak isteyen baş hareketi adeta Gazi'nin iç dünyasına eşlik etmektedir. Gazi'nin atın dizginlerini sımsıkı tutan sol elindeki enerji, avına yaklaşan bir kartalın pençesi gibi açılmış parmakları, parçalanmak istenen düşman cephelerine verilen bir gözdağının temsili olarak yorumlanmaktadır (Anonim, “Gazi Reis-i Cumhuriyetimiz Heykelleri Önünde” (27 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

4.5 Atlı Heykelin Açılışı

Heykelin tamamlanıp Türkiye'ye getirilmesi için telaffuz edilen ilk tarih Mayıs 1927'dir (Anonim, "Büyük Gazimizin Heykeli" (19 K. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (22 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Sanatkâr Canonica Gazinin Heykelini Hazırlıyor" (28 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazimizin Heykeli" (28 Nisan 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Ancak heykeller 8 Haziran'da İstanbul'a gelmiş, Ankara'ya nakledilmesi ise haziran ortasını bulmuştur (Anonim, "Gazimizin Heykeli" (9 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (18 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*) (Görsel 28).

Görsel 28: Heykelin Kaide Üzerine Yerleştirilmesi (Hakimiyet-i Milliye)

Heykellerin yeri tartışmaları ve kaidelerinin inşası süreci bir süre daha ülke gündemini meşgul eder. Bu süreçte heykellerin açılışı için konuşulan tek tarih vardır, o da 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı (Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (23 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (1 Temmuz 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazi Heykellerinin Kaideleri Yapılıyor, Cumhuriyet Bayramı'na Kadar Dikilecektir" (13 Eylül 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Gazi Heykellerinin Kaidelerinin Sanatkarane Aksanı" (4 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Sevgili Gazimizin Yeni Bir Heykeli Geldi" (11 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*; Anonim, "Büyük Gazimizin Heykelleri Ne Zaman Küşâd Edilecek" (27 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Lakin heykellerin açılışı Cumhuriyet Bayramı'na yetişmez ve açılışı Kasım başına kalır.

1 T. Sani 1927 Salı günü yayınlanan habere göre heykeller cuma günü açılacaktır. Belediye başkanı Asaf Bey'in beyanatına dayandırılan habere göre cuma günü 10:30'da önce atlı heykel açılacak, ardından ayaktaki heykelin açılışı yapılacaktır (Anonim, "Gazimizin Heykelleri" (1 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*). Heykeller bu haberde duyurulan plana sadık kalınarak açılacağı, açılış günü yapılan haberle tescillenir. Haberde açılış

programı da okuyucular ile paylaşılır. Programa göre;

“1-Tezkire-i mahsusa ile davet edilen zevat müze binası dahilinde ayrıca tahsis olunan tribünlerde ahz-ı mevki edeceklerdir.

2- Saat 10.30’da şehri emini tarafından bir nutuk iradını müteakip heykelim küşadı icra edilecektir.

3- Misafirler büfede ağzez edildikten sonra emanet tarafından davetliler için sureti mahsusa da ihzar edilmiş olan (çağrılmış) otobüslerle Yenişehir’de savaş meydanındaki heykel mahalline azimet olunacaktır.

4- Burada maarif vekaleti namına irad edilecek nutka müteakip mezkûr heykelin küşadı icra edilecektir ve bu suretle merasime hitam verilecektir.

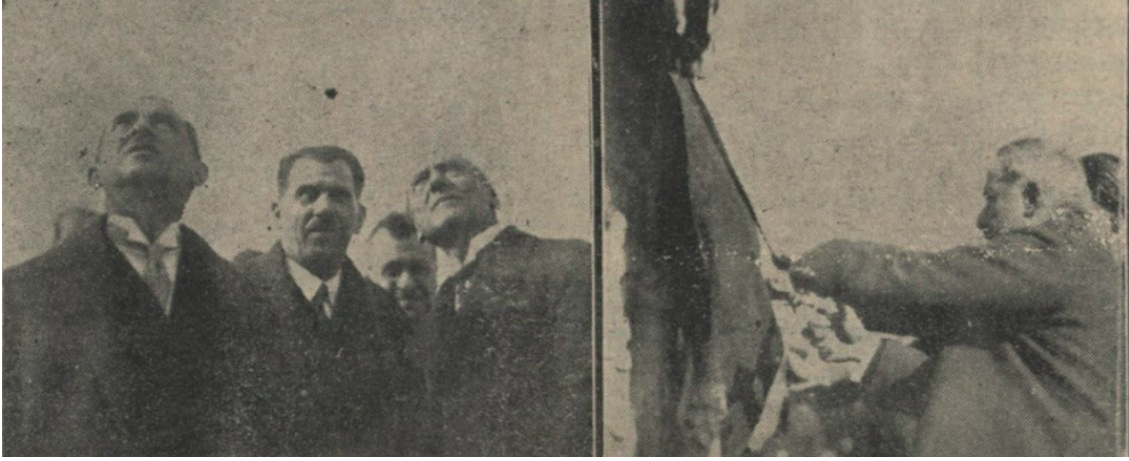
5- Aileler için mahal-i mahsus tefrik edilmiş (ayrılmış) olduğundan davetli zevat ailelerini de beraber getirebilirler. 6-Ahali-i muhtereme tribünlerin haricinde zabıta memurları tarafından gösterilecek mevkide merasime iştirak edebilirler” (Anonim, “Reis-i Cumhur Hazretlerinin İki Heykeli Bugün Merasim-i Mahsusa ile Küşâd Edilecektir” (4 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Görsel 29: Ankara Belediye Başkanı Süleyman Asaf (İlbay) Açılış Konuşma Yaparken (Hakimiyet-i Milliye)

Görsel 30: Heykelin Açılışı (Hakimiyet-i Milliye)

Görsel 31: Heykelin Açılışı (Hakimiyet-i Milliye, 1927)

Açılışa dair bilgiler ise sonraki gün yayınlanan haberin konusudur. Açılıшта Başvekil İsmet (İnönü) Paşa, Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım (Özalp) Paşa, Ankara Belediye Başkanı (Süleyman) Asaf (İlbay) Bey, eserin sanatçı Pietro Canonica ve büyük bir halk kitlesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Açılıшта Belediye Başkanı (Süleyman) Asaf (İlbay) Bey bir konuşma yapar (Görsel 29-31). Geniş konuşma metninde ülkemizin Kurtuluş Mücadelesinden övgüyle söz edilir. Yayınlanan konuşma metninde ise ilginç olan nokta “Gençliğe Hitabe” metninin bir kısmının yer almasıdır. 20 Ekim 1927 tarihinde Gazi Mustafa Kemal tarafından kaleme alınan metnin, yazım tarihinden iki hafta sonra kendi heykelinin açılışında Ankara Belediye Başkanı Asaf Bey’in ağzından katılımcılara hitaben söylenmesi de önemlidir. “Gençliğe Hitabe” Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nde yer alan açılış nutkunun içinde bir bölüm olarak yer alır. İlginç olan nokta ise günümüzdeki “Gençliğe Hitabe” metnindeki uzunca bir bölümün basılan konuşma metninde olmamasıdır. “*Duruşunda nihayetsiz bir sükûn, içinde dinmeyecek fırtınalar çarpışan bu heykel Türk milletine ve onun gençliğine hitap ediyor*” şeklindeki giriş cümlesinin ardından gelen “gençliğe hitabe” metni şu şekildedir:

“Ey Türk gençliği!

Birinci vazifen Türk istiklalini Türk Cumhuriyeti’ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinenindir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek dahilî ve haricî bedbahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve Cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilir. Cebren ve hile ile aziz vatanının, bütün kaleleri raptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve¹

Memleketim her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Memleketleri dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve delalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi men-

¹ Heykelin açılışında söylenen nutkun içinde yer alan “Gençliğe Hitabenin” bir kısmı (altı çizili ve italik metin), Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nin hem 5 T. Sani 1927 hem de 23 T. Evvel 1928 tarihli nüshalarında yayınlanan metinlerinde yer almamaktadır. Hayat Mecmuası’nın 50. sayısında “Hükümet Merkezimizde, Büyük Gazinin Heykeli Dikildi” ismi ile yayınlanan makalede de anılan kısım metinde bulunmamaktadır (Anonim (1927), “Hükümet Merkezimizde, Büyük Gazinin Heykeli Dikildi”, *Hayat Mecmuası* 50, s. 473). Oysa Mevlüt Çelebi, olmayan metni varmış gibi bildirisinde yer vererek yanılgıya düşmüştür (Çelebi 2012: 637).

faatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet fakrû zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir. Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur!” (Anonim, “Gazi Hazretlerinin Müze Önüne Atlı ve Yenişehir’de Ayaktaki Heykelleri Dün Çok Heyecanlı Tezahürat Arasında Küşad Edildi” (5 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Aynı metin, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi*’nin 23 T. Evvel 1928 tarihli nüshasında da Hamdullah Suphi imzası ile karşımıza çıkmaktadır. Latin harfleriyle basılan 2618. sayıda yayınlanan “Gazinin Heykeli Önünde” başlıklı makalenin içeriği, Belediye Başkanı Asaf Bey’in heykelin açılışında yaptığı nutkun aynısıdır (Hamdullah Suphi, “Gazinin Heykeli Önünde” (23 T. Evvel 1928). *Hakimiyet-i Milliye*). Heykelin açılışından yaklaşık 1 yıl sonra Asaf Bey’in heykelin açılışında okuduğu nutkunun tamamının Hamdullah Suphi imzası ile hem tekrar yayınlanması hem de gençliğe hitabenin belirtilen kısmının yine eksik olması ilginçtir.

Asaf Bey’in nutkunun ardından Başvekil İsmet Paşa tarafından heykelin kurdelesini kesilerek açılışı yapılmıştır (Görsel 32-35). Heykeldeki başarısından dolayı İsmet Paşa heykeltıraş Canonica’yı tebrik etmiştir (Anonim, “Gazi Hazretlerinin Müze Önüne Atlı ve Yenişehir’de Ayaktaki Heykelleri Dün Çok Heyecanlı Tezahürat Arasında Küşad Edildi” (5 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

Görsel 32: Hayat Mecmuası²

Görsel 33: Hakimiyet-i Milliye

² Anonim (1927), “Hükümet Merkezimizde, Büyük Gazinin Heykeli Dikildi”, *Hayat Mecmuası* 50, s. 469.

Görsel 34: Muhit Mecmuası³

Görsel 35: Hayat Mecmuası⁴

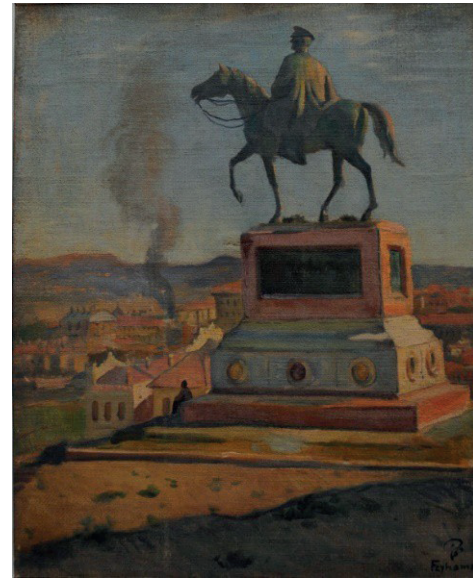
Ardından Yenişehir'deki ayaktaki heykelin açılışına geçilmiştir. Ayaktaki heykelin açılışından önce Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Dairesi Reisi (Mehmet) Emin (Erişirgil) Bey tarafından toplanan kalabalığa kürsüden bir nutuk okumuştur. Nutuk'u takiben Meclis Başkanı Kazım (Özalp) Paşa tarafından heykelin açılışı yapılmıştır (Anonim, "Gazi Hazretlerinin Müze Önüne Atlı ve Yenişehir'de Ayaktaki Heykelleri Dün Çok Heyecanlı Tezahürat Arasında Küşâd Edildi" (5 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*).

1497

Atlı Atatürk Anıtı ressam Feyhaman Duran tarafından resmine konu edilmiş ve sanatçı tarafından 1929 yılında açılan 6. Ankara Resim Sergisi'nde "Yeni Ankara" ismiyle sergilenmiştir (Anonim, 1929: 6; Celal Sahir 1929: 13) (Görsel 36-37).

Görsel 36: Feyhaman Duran'ın yaptığı ve 1929 Yılı 6. Ankara Resim Sergisi'nde sergilenen resim (Hayat Mecmuası)

Görsel 37: Feyhaman Duran, "Yeni Ankara", Ankara Resim Heykel Müzesi, TÜYB, 6 X 73 cm

5. Karşılaştırma ve Değerlendirme

³ Ahmet Cevat (1928), "Büyük Gazi ve Sanat", *Muhit* 2, s. 85.

⁴ Anonim (1927), "Hükümet Merkezimizde, Büyük Gazinin Heykeli Dikildi", *Hayat Mecmuası* 50, s. 471.

an” (atlı binici) heykel türünün bir uygulamasıdır. Antik Roma’nın mirası olan bu heykel türü, daha çok komutan ve devlet adamlarını yüceltmek için üretilmiştir. Yaygın örnekleri ise Rönesans’ta karşımıza çıkmaktadır. Donatello’nun “Gattamelata”sını (1444-1453) (Görsel 38), Andrea del Verrocchio’nun “Bartolomeo Colleoni’nin atlı heykeli (1480–1495) (Görsel 39) önemli örnekler arasında gösterilebilir. İtalya topraklarında bir hayli yaygın olan bu uygulamanın Osmanlı’daki uygulaması Abdülaziz’in heykeli ile somutlaşır (Görsel 40). 1872 yılında İngiliz heykeltıraş Charles Fuller’e yaptırılan bronz heykel Osmanlı’da bu türün ilk ve son örneğidir. Sanatçının farklı ülkeler için yapmış olduğu atlı heykel çalışmaları arasında ise; Dük Nicola Nicolajevich (1912, Rusya), Artillery Anıtı (1930, Torino, İtalya), Irak Kralı I. Faysal (1932) ve Simon Bolivar (1954, Bolivya) sayılabilir (Görsel 41-44).

Görsel 38: Donatello, Gattamelata, (1444-1452) (https://en.wikipedia.org/wiki/Equ_estrarian_statue_of_Gattamelata)

Görsel 39: Verrocchio, Bartolomeo Colleoni, 1480–1495 (https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Bartolomeo_Colleoni_by_Andrea_del_Verrocchio.jpg)

Görsel 40: Charles Fuller, Sultan Abdülaziz, 1872, Beylerbeyi Sarayı (https://www.instagram.com/sanat-tarihiplatformu/p/CT32vXdgmlj/?img_index=1)

Görsel 41: Pietro Canonica, Dük Nicola Nicolajevich, 1912 (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 42: Pietro Canonica, Artillery Anıtı, 1930, Torino, Valentino Bahçesi (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 43: Pietro Canonica, Irak Kralı I. Faysal, 1932 (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

Görsel 44: Pietro Canonica, Simon Bolivar, 1954 (Canonica Müzesi, Özyiğit, 2019)

6. Sonuç

Basının toplumu sık sık Atatürk heykel ve büstlerinin yapım süreci ile bilgilendirdiğini görmekteyiz. Cumhuriyet'in ilk yıllarının önemli bir sanatsal hareketi olan Atatürk heykellerinin yapım süreci haberler, makaleler ve görseller ile basında sık sık yer almıştır. Haberler Ankara'nın nabzını tutan Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yoğunlaşmıştır. Bu yayın organı dışında Hayat ve Muhit Mecmualarında heykelleri konu alan yazılara rastlamaktayız. Yapım tarihleri birbirine paralel olan Heinrich Krippel'in Ulus Meydanı'na dikilen Zafer Abidesi ile Pietro Canonica'nın Etnografya Müzesi önündeki Atlı Atatürk Anıtı inşa aşamaları gazetelere sık sık konu olmuştur. Dönemin gazeteleri heykellerin yapımından açılışına kadar neredeyse tüm aşamaları okuyucusu ile paylaşırken, mecmualar sonuca odaklı birkaç makale ile süreci aktarmaktadır. Pietro Canonica'nın Etnografya Müzesi önündeki Atlı Atatürk Anıtı Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Equestrian heykeli olarak Sanat Tarihindeki yerini almıştır. Atlı Atatürk heykelleri Atatürk'ün vefatına kadar neredeyse bir gelenek gibi ülkenin farklı noktalarına yerli ve yabancı sanatçılar tarafından uygulanmıştır.

Pietro Canonica'nın sanat anlayışı, "doğru" olan duyguya erişmek ve o derin duyguya yoğunlaşmak olarak tanımlanır. Canonica insanların iç dünyasına ait dürtüleri idealleştirme ve aynı zamanda ifade etme yeteneğine sahip bir sanatçı olarak bilinir. Canonica'nın Klasik Sanat'ın ölçü ve dengesini, Romantizm'in huzursuzluğu ile başarılı bir şekilde kaynaştırdığı söylenebilir. Bu yönüyle Canonica, Etnografya Müzesi önündeki Atlı Atatürk anıtında, Gazi Mustafa Kemal'in iç dünyasındaki dizginlenemez bağımsızlık coşkusu, askeri ileri görüşlülüğünü, azim ve kararlılığını yakalayabilmiştir.

Pietro Canonica'nın anıtını ise Yeni Gün Gazetesi öncülüğünde 1925 yılında açılan yarışmayı kazanan Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel'in yaptığı Ulus Meydanı'ndaki Atlı Atatürk heykel takip eder (Görsel 45). Krippel'in yapımını üstlendiği anıtın önemli bir parçası olan atlı Atatürk Heykeli'ne göre Canonica'nın eseri daha dinamik ve coşkuludur (Görsel 46).

Görsel 45: Heinrich Krippel, Ankara Ulus Meydanındaki Atlı Atatürk Anıtı, (Özyiğit, 2024)

Görsel46: Pietro Canonica, Etnografya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Anıtı, (Özyiğit, 2024)

KAYNAKÇA

Ahmet Cevat (1928), “Büyük Gazi ve Sanat”, *Muhit*, 2, s. 84-86.

Anonim (1929), *Güzel San'atlar Birliği Resim Şubesi 6 ıncı Ankara Resim Sergisi Fihristi*.

Anonim (1937), “Türk Heykeltıraşlığı”, *Ar Dergisi*, 4, s. 11-13.

Berk, Nurullah (1937), *Türk Heykeltıraşları*, İstanbul: Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatından.

Berk, Nurullah ve Gezer, Hüseyin (1973), *50 Yılın Türk Resim ve Heykeli*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Celal Sahir (1929), “Sanat Hayatı, Altıncı Resim Sergisi”, *Hayat Mecmuası*, 135, s. 11-15.

Cezar, Mustafa (1986), “XIX. Yüzyıl Türkiye'sinde Heykel Plastigi Sorunu”, *Hürriyet Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi*, 86, s. 83-85.

Çelebi, Mevlüt (2006), *Taksim Heykeli*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Çelebi, Mevlüt (2012), “Heykeltıraş Pietro Canonica'nın Ankara'daki Eserleri”, *Tarihte Ankara, Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, C.2, s. 625-645.

Çelebi, Mevlüt (2014), *İzmir Gazi Heykeli*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Elibal, Gültekin (1973), *Atatürk ve Resim-Heykel*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları Gezer, Hüseyin (1984), *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları. Mürtoğlu, Zühtü (1974), “50 Yılda Türk Heykeli”, *Akademi (Mimarlık ve Sanat)*, 8, s. 132- 147.

Osma, Kıvanç (1996), “Cumhuriyet Dönemi (1923-1946) Anıt Heykellerin Heykel Sanatımızın Gelişimine Katkısı”, *Anadolu Sanat*, 5, s. 129-138.

Osma, Kıvanç (2003), *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1926)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

(Tanrıöver), Hamdullah Suphi, “Gazinin Heykeli Önünde” (23 T. Evvel 1928). *Hakimiyet-i Milliye*.

Taylan, Orhan (1986), “Heykelciliğimizdeki Durum Üstüne”, *Hürriyet Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi*, 86, s. 89-90.

Tekiner, Ü. Aylın (2010), *Atatürk Heykelleri, Kült, Estetik, Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tiğralı, Sırrı (1973), “Heykel Sanatımız”, *Ankara Sanat*, 90, s. 24-25.

Uzun Aydın, Derya (2014), *Türk Heykel Sanatı ve İlk Heykeltıraşlar*, Ankara: Gece Kıtaplığı.

Osmanlıca Süreli Yayınlar

Anonim, “Gazimiz İçin Bir Heykeltıraş ve Ressamın Celbi Kararı” (6 Mart 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Sanayi-i Nefise Encümeni” (3 Eylül 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykel ve Resmini Yapacak Sanatkârlar Getiriliyor” (7 Eylül 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykelini Yapacak Sanatkarın Beyanâtı” (24 T. Evvel 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Sanatkâr Canonica Şehrimizde” (8 T. Sani 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykeli” (17 T. Sani 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Heykeltıraş Canonica” (25 T. Sani 1926). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Büyük Gazimizin Heykeli” (19 K. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Canonica'nın İhtisası” (15 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “İki Heykelin Yeri” (20 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykeli” (24 Şubat 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (22 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Sanatkâr Canonica Gazinin Heykelini Hazırlıyor” (28 Mart 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykeli” (28 Nisan 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Abidesi” (30 Mayıs 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazinin Heykeli” (7 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykeli” (9 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Büyük Gazimizin Heykelleri Bu Günlerde Şehrimize Getirilecektir” (10 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (18 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.

- Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (23 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Gazi Reis-i Cumhuremiz Heykelleri Önünde” (27 Haziran 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (1 Temmuz 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Gazi Heykellerinin Kaideleri Yapılıyor, Cumhuriyet Bayramı'na Kadar Dikilecektir” (13 Eylül 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Gazi Heykellerinin Kaidelerinin Sanatkarane Aksanı” (4 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Sevgili Gazimizin Yeni Bir Heykeli Geldi” (11 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Büyük Gazimizin Heykelleri Ne Zaman Küşâd Edilecek” (27 T. Evvel 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Gazimizin Heykelleri” (1 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Reis-i Cumhur Hazretlerinin İki Heykeli Bugün Merasim-i Mahsusa ile Küşâd Edilecektir” (4 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim, “Gazi Hazretlerinin Müze Önüne Atlı ve Yenişehir'de Ayaktaki Heykelleri Dün Çok Heyecanlı Tezahürat Arasında Küşâd Edildi” (5 T. Sani 1927). *Hakimiyet-i Milliye*.
- Anonim (1927), “Hükümet Merkezimizde, Büyük Gazinin Heykeli Dikildi”, *Hayat Mecmuası*, 50, s. 469-473.

İnternet Kaynakları:

- Çetintaş, Vildan (2024). “Atatürk'ün Sağlığında Yapılan Heykelleri”, (erişim tarihi: 20 Eylül, 2024, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturkun-sagliginda-yapilan-heykelleri/>)
- “Figure of Pietro Canonica”, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2024, https://www.museocanonica.it/it/museo/figura_di_pietro_canonica)
- <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/sarayburnu-ataturk-aniti/sarayburnu-ataturk-aniti-2/>) (erişim tarihi: 20 Eylül, 2024)
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0d/Onur_An%C4%B1t%C4%B1.JPG) (Erişim Tarihi: 20 Eylül, 2024)
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvenlik_An%C4%B1t%C4%B1#/media/Dosya:G%C3%BCven_Park_and_G%C3%BCven_Monument_\(The_Monument_of_Safety\),_1940s_\(170_60228996\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvenlik_An%C4%B1t%C4%B1#/media/Dosya:G%C3%BCven_Park_and_G%C3%BCven_Monument_(The_Monument_of_Safety),_1940s_(170_60228996).jpg)) (erişim tarihi: 20 Eylül, 2024)
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/gezilecek/yer/zafer--utku-aniti>) (Erişim Tarihi: 25 Eylül, 2024) https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Kirklareli_dingiloglu_parki_ataturk_aniti_01.jp) (Erişim Tarihi: 25 Eylül, 2024)
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Bursa_Atat%C3%BCrk_An%C4%B1t%C4%B1) (Erişim Tarihi: 25 Eylül, 2024)
- <https://www.menemen.bel.tr/Sayfa/39/kubilay-olayi>) (erişim tarihi: 25 Eylül, 2024)

<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ataturk-aniti-izmir/#17.1/38.428803/27.134422>
(Erişim Tarihi: 1 Ekim, 2024)

https://en.wikipedia.org/wiki/Equestrian_statue_of_Gattamelata(Erişim Tarihi: 1 Ekim, 2024)

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Bartolomeo_Colleoni_by_Andrea_del_Verrocchio.jpg (Erişim Tarihi: 1 Ekim, 2024)

https://www.instagram.com/sanattarihiplatformu/p/CT32vXdgmlj/?img_index=1
(Erişim Tarihi: 1 Ekim, 2024)